

Matkailututkimus 5: 2, 57–70 (2009)

©Suomen matkailututkimuksen seura



Puheenvuoroja

Miten arvio suomalaisesta matkailututkimuksesta tulisi tehdä?

Timo Toivonen

Taloussosiologia, Turun kauppakorkeakoulu

Johdanto

Lyhyen ajanjakson sisällä on ilmestynyt kolme Suomen matkailututkimusta koskevaa raporttia. Syyskuussa 2005 ilmestyi näistä ensimmäinen eli *Matkailualan verkostoyliopiston arviointiryhmän raportti* (2005). Ryhmän puheenjohtajana toimi professori Pentti Yli-Jokipii, ja sihteerinä toimi Sami Moisio. Helmikuussa 2006 ilmestyi Mari Ahosen (2006) raportti *Suomalainen matkailututkimus* alaotsikoltaan *Kartoitus Suomen matkailututkimuksen nykytilasta ja sen kehittämiseen liittyvistä näkemyksistä* (Ahonen 2006). Näistä arvioista kirjoitin artikkelin *Matkailututkimus-lehteen* (Toivonen 2006a). Uusin arvio on Malla Paajasen ja Mikko Laukkasen (2009) *Matkailututkimuksen kehittäminen Suomessa. Perusselvitys matkailututkimuksen tilanteesta, sisällöstä ja kehittämistarpeesta Suomessa* ilmestyi helmikuussa 2009. Tämä kirjoitukseni on laadittu pääosin viimeksi mainitun raportin herättämien ajatusten pohjalta. Kahden ensimmäisen arviointiraportin kohdalla viittaan edellä mainittuun artikkeliin, mutta täydennän tässä kuitenkin niitä koskevia arvioitani muutamalla sanalla.

Matkailun verkostoyliopistoa (MAVY) koskeva arviointi

Arvioin MAVY:a koskevan raportin olleen melko pinnallinen (Toivonen 2006a). Tämän arvelin johtuvan siitä, että arviointiryhmän jäsenistä ei oikeastaan kukaan tuntenut kovin syvällisesti MAVY:n toimintaa. Ainakaan tämän kirjoittajan johtaja-aikana (1999–2001) kukaan heistä ei esimerkiksi kuulunut johtoryhmään tai ollut MAVY:ssa opettajana. Mutta tuo lausumani pinnallisuudesta sai silloisen *Matkailututkimus-lehden* päätoimittajan Auvo Kostiaisen varuilleen. Hän piti jotenkin lausumaani arveluttavana, ja kirjoitti sähköpostissa, että artikkelitarjouksessani ”on selaista, joka vaatisi pientä muutosta”. ”Arvostelet kovasti mavyn tutkimustoimintaa”

(Kostiainen 2006). Ihmettelin Kostiaisen kommenttia ja vastasin, että mielestäni en tutkimustoimintaa kovasti moiti, mutta moitin raportin pinnallisuutta ”etten sanoisi intellektuaalista velttoutta.” (Toivonen 2006b).

Itse asiassa minua harmitti asia, josta myös Kostiaiselle sähköpostissakin viittasin tosin melko varovaisin sanakääntein. Asia oli tämä. Kun arviointiryhmän raporttia luin, oli ensivaikutelma henkilökohtaisesti masentava. Minua entistä verkostoyliopiston johtajaa ei raporttia varten haastateltu, ei edes nimeäni mainittu. Toisaalta selvisi, että ilmeisesti muitakaan MAVY:n henkilökuntaan kuuluneita silloista johtajaa Arvo Peltosta ja suunnittelupäällikköä Ulla Ritola-Pesosta lukuun ottamatta ei arviointiryhmä ollut kuullut.

Raportti oli hyvin tasapaksu ja muistutti MAVY:n esittelytekstejä. Siinä ei ollut oikein mitään konkreettista positiivista tai negatiivista. Olihan verkostoyliopiston piirissä valmistunut yksi tohtorikin eli Antti Honkanen ja toinen oli juuri valmistumassa eli Pekka Mustonen, mutta tohtoreista ei mainittu mitään. Tieteellinen julkaisutoiminta oli lähtenyt käyntiin, *Muuttuva matkailu* -lehti perustettu. MAVY oli myös muuttunut EU-projektista yliopistolliseksi laitokseksi. Raportissa ei myöskään käynyt ilmi esimerkiksi se dynaaminen ilmapiiri, jota nimitettäköön vaikka ”MAVY-hengeksi” ja joka oli aivan ilmeinen. Opiskelijat kehuivat tunnelmaa, matkailualan opettajia tuli suurin joukoin avajaisiimme ja muihin tilaisuuksiin eri puolilta Suomea ja niin edelleen. Erittäin positiivisena seikkana olisi voinut mainita, että MAVY:n vetovoima oli opiskelijoiden keskuudessa erittäin suuri, ja opiskelemaan pääsi vain todellinen eliittijoukko. Eri juttu sitten on, vaadittiinko tältä eliitiltä sitä, mitä olisi voitu vaatia.

Negatiivisena seikkana olisin maininnut, jos minua olisi haastateltu, vaikkapa jos-sain määrin katteettoman idealismin, mikä MAVY:ssa vallitsi. Esimerkkinä olkoon opintojakso ”Innovaatiokoulu”, missä opiskelijat tutustuvat yrityksiin, mikä sinänsä on tärkeää. Idean mukaan opiskelijat oppivat yrittäjiltä, joilla on käytännön kokemusta, ja yrittäjät puolestaan voivat saada uusia ajatuksia opiskelijoiden ”teoreettisesta” osaamisesta. Tosiasiassa kuitenkin tällaiset vierailut olivat usein sitä, että yrittäjät kehuivat estottomasti yritystään ja opiskelijat kuuntelivat. Mutta kyllä yrittäjät myös hyötyivät; saivathan he mukavan lisätulon opiskelijoiden illallisesta sesonkien ulkopuolisena aikana.¹

MAVY:n arviointiraportissa annettiin myös suosituksia, joita ei mitenkään argumentoitu. Esimerkiksi yksi tutkimuksen kehittämistä koskeva suositus kuului: ”*Tutkimuksessa ja kehitystoiminnassa on kiinnitettävä huomiota ammattikorkeakoulu-yhteyksien vahvistamiseen*” (16). Raportissa ei mitenkään perustella, mihin tällainen institutionaalinen suositus perustuu. Tämähän on eri asia kuin sanoa, että kannattaa pitää yhteyttä kaikkiin hyviin tutkijoihin, joita toimii myös ammattikorkeakouluissa.

¹Esimerkkinä olkoon seuraava. Marraskuussa 2000 vierailimme Innovaatiokoulun merkeissä Savonlinnan hotelliravintola Hospitzissa. Yrittäjä kertoi, miten ”kaikki huoneet on bookattu ympäri vuoden”. Ristin sieluakaan ei näkynyt. Voi jopa olla, että hotelli oli sillä hetkellä aivan tyhjä. Minkäänlaista vuorovaikutusta ei syntynyt. Tämän jälkeen entinen Savonlinnan matkailujohtaja Pertti ”Pepe” Mutka alkoi pitää luentoa hilpeään tyyliinsä. Hän korosti sitä, miten matkailuelinkeinossa vaaditaan hyvää kielitaitoa, ja kertoi itse sen saaneensa avioitumalla useaan kertaan ja aina erimaalaisen naisen kanssa. Esityksensä oli hauska, mutta kysymys kuuluu, olivatko tuon tapaiset episodit vakavasti otettavaa opiskelua?

Mitä tulee kehitystoimintaan, niin sen vahvistaminen on kaiken kaikkiaan paljon problemaattisempi asia kuin raportissa annetaan ymmärtää. Käsitykseni mukaan usein on niin, että kaikenlainen puolipakollinen osallistuminen erilaisiin kehittämishankkeisiin, jotta laitokselle saataisiin rahaa, rasittaa varsinaista tutkimus- ja opetus-toimintaa.

Mari Ahosen raportti

Mari Ahosen raportti tehtiin silloisen kauppaja- ja teollisuusministeriön (nykyisen työ- ja elinkeinoministeriön) toimeksiannosta ja sen toisena rahoittajana oli Matkailun edistämiskeskus MEK.

Kirjoitin Ahosen raportin erittäin positiivisena piirteenä olevan, että se perustuu sängen runsaslukuisiin matkailualan opettajien ja tutkijoiden kuin myös matkailuelinkeinon edustajien niin vapaamuotoisiin ja formaaleihin haastatteluihin ja kyselyihin (Toivonen 2006a). Haastateltujen nimet oli myös mainittu raportissa päinvastoin kuin MAVY:n arviointiraportissa. Ahosen raportti oli myös kirjoitettu ongelmakeskeisesti, ja siitä kävi myös varsin suorapuheisesti ilmi muun muassa se, että Suomen suppeassa matkailututkimuksessa on erilaisia kyräileviä kuppikuntia.

Mutta negatiivisena piirteenä mainitsin Ahosen raportin fragmentaarisuuden. Siihen on ikään kuin tasa-arvoisesti kirjattu kaikki mahdolliset mielipiteet. Raportissa ei esimerkiksi pohdittu sitä, tunteeko matkailututkimuksesta mielipiteen lausunut henkilö ollenkaan kansainvälistä tai suomalaista matkailututkimusta.

Luultavasti aika monet mielipiteet varsinkin matkailuelinkeinon edustajien taholta perustuivat täysin näppituntumaan. Oman MAVY-kokemukseni perusteella elinkeino ei ole ollut kovin kiinnostunut tutkimuksesta. Matkailun tietopalvelu perustettiin matkailun opettajien, tutkijoiden, opiskelijoiden ja matkailuelinkeinon tarpeisiin. Käsitykseni mukaan elinkeino on käyttänyt tietopalvelua äärimmäisen harvoin, mutta opiskelijat ja opettajat kyllä varsin vilkkaasti. Perustamisessa oli siis sitä samaa idealismia, josta jo yllä mainittiin. Mutta vaikka elinkeino ei kirjastoa ole paljon käyttänyt, niin tutkijoille se on ollut elintärkeä.

Malla Paajasen ja Mikko Laukkasen ”perusselvitys”

”Perusselvitys” oli työvoima- ja elinkeinoministeriön tilaama ja rahoittama. On sinänsä aika erikoista, että sama tiedemaailman ulkopuolinen instanssi on ollut niin kiinnostunut matkailututkimuksesta, että tilasi Ahosen raportin jälkeen vain kolmen vuoden kuluttua uuden arviointiraportin.²

Jo raportin esipuheessa törmää ajatuksiin, jotka jotenkin indikoivat sitä, että raportissa asioita ei ole ajateltu aivan loppuun. Esipuheen on kirjoittanut niinkin kokenut tutkija kuin Antti Honkanen. Hänen mukaansa vielä pari vuosikymmentä sitten matkailualalla toimiva henkilö oli itseoppinut, jonka ratkaisut perustuivat omaan kokemukseen, kun sen sijaan nyt tarvitaan koulutusta ja tutkimusta. Oikein. Mutta

²Itse asiassa tuo raportin nimi ”Perusselvitys” on aika korskea, koska Ahosen raportti ikään kuin sivuutetaan.

Honkanen jatkaa sitten, että matkailuopetuksen pitää perustua matkailututkimukseen, ja jatkaa sitten, että ”Näin voidaan varmistaa, että opetettu asia on totuudenmukainen ja perustuu parhaaseen mahdolliseen tietoon”. Tämä on kyllä äärimmäisen vahva väite. Ei tutkimustiedosta ole järkevää puhua ihmistieteissä ”totuudenmukaisena tietona”, enkä tarkoita tällä sitä, että tutkimuksina julkaistaan paljon täyttä huuhaata. Tarkoitin vain sitä, että yksiselitteisen sovellettavan ”teknisen” totuuden saavuttaminen voi olla mahdoton tehtävä.

Ihmistieteissä, joihin matkailututkimuskin kuuluu, on parempi puhua siitä, että hyvä tutkimus tuo esiin paitsi uusia faktoja myös uudenlaisia ja hedelmällisiä näkökulmia. Toinen asia on sitten se, että ei matkailun käytännön ihmisten kokemusta pidä halveksua: kyllä he tietävät usein asioista huomattavasti enemmän kuin kokeematon tutkija.

Paajasen ja Laukkasen raportin perusongelma on, että se perustuu pelkästään mielipiteisiin eli ammattikorkeakoulujen ja yliopiston opettajien sekä elinkeinon edustajien kyselyihin ja haastatteluihin. Näin oli myös kahdessa edellisessä raportissa, mutta tässä subjektiivisuuden ongelma nousee jotenkin kärjistyneempänä esiin.

Kysely suoritettiin kesällä 2008. Olisi paremmin pitänyt miettiä ajankohtaa, sillä vastausprosentti jäi yliopistojen osalta 48:an ja ammattikorkeakoulujen osalta 26:en. Vastaajia oli yliopistoista 15 ja ammattikorkeakouluista 17 eli vain yhteensä 32, ja lisäksi moniin kysymyksiin oli useita vastaajia jättänyt vastaamatta. Siksi on hiukan hämäävää, että prosenttilukuja viljellään läpi raportin ikään kuin kysymys olisi suuren joukon jakaumista.

Raportissa on joka tapauksessa yllättäviä tuloksia. Esimerkiksi kun kysyttiin kansainvälisyydestä, niin jopa 60,7 prosenttia kaikista vastaajista vastasi korkeakoulunsa henkilökunnan osallistuvan kansainvälisiin asiantuntijatehtäviin (20). Mutta ei kerrota tarkemmin, millaisia tehtäviä ne ovat. Mielenkiintoista on myös se, että yliopistojen vastaajat olivat paljon kriittisempiä matkailututkimuksen tasosta Suomessa kuin ammattikorkeakoulujen opettajat (24). Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen edustajien mielipide-erot olivat joissakin muissakin kysymyksissä jyrkät. Yliopistolaisista oli valtaenemmistö samaa mieltä väitteen ”Ammattikorkeakoulut ja yliopistot painivat eri sarjoissa: ammattikorkeakouluissa tehdään selvityksiä, yliopistoissa tehdään tutkimuksia” kanssa, kun taas ammattikorkeakoulun opettajien valtaenemmistö oli toista mieltä. Mitä tulee tulevaisuuteen, niin yliopistolaisista 11 vastaajaa 13:sta oli eri mieltä väitteen ”Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tekemässä matkailututkimuksessa ei ole merkittäviä laatu- tai sisältöeroja” kanssa. Ammattikorkeakoulun opettajien jakauma oli päinvastainen. Väite on muuten kaksitahoinen, eli siinä puhutaan sekä laadusta että sisällöstä. On siten mahdoton tulkita, mitä vastaaja on oikein tarkoittanut.

Selvityksessä kysyttiin myös, missä Suomessa tehdään vastaajan mielestä erityisen korkealaatuista matkailututkimusta, ja omaa organisaatiotaan vastaaja ei saanut mainita. MAVY ja Joensuun yliopiston matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos, mitkä ovat sama asia, saivat yhdeksän mainintaa, Lapin yliopisto kahdeksan ja Oulun yliopiston maantieteen laitos viisi. Muille herui hajamainintoja. Mielenkiintoista on, että Turun yliopistoille ei tullut yhtään mainintaa, vaikka väitöskirjojakin on ilmestynyt vuodesta 2005 alkaen ainakin neljä. Helsingin yliopistokin sai kaksi mainintaa. Hel-

singin yliopisto on iso, ja siellä saattaa olla sellaista matkailututkimusta eri aineissa ja laitoksilla, josta ei tämän kirjoittajalla eikä muillakaan MAVY:n piirissä toimineilla ole tietoa. Siten Helsingin yliopiston maininnat voivat olla ansaittuja. Mutta esimerkiksi *MAVYn vuosiraportin 2008* mukaan MAVYn opiskelijoiden kymmenistä gradutöistä vuosina 2006–2008 vain neljä on tehty Helsingin yliopistossa.

Mielenkiintoista on myös, että vastaajien ylivoimainen enemmistö katsoi elinkeinon samoin kuin kuntien, kaupunkien ja alueorganisaatioiden kanssa tehtävän tutkimuksen rooli kasvavan entisestään. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen 17 vastaajasta 16 piti tällaista kehitystä todennäköisenä viimeksi mainittujen organisaatioiden osalta. Tämä tarkoittaa sitä, että vastaajien mielestä yhä enemmän tutkimus liittyy johonkin hankkeeseen. Valitettavasti ei kysytty mitään esimerkiksi Akatemian rahoittamasta matkailun perustutkimuksesta. Jo edellä huomautin hankkeiden ja oikean tutkimuksen hieman hankalasta suhteesta.

Paajasen ja Laukkasen selvityksen keskeinen ongelma on se, että se kertoo vain vastaajien mielipiteistä, jotka eivät ole faktoja. Mielipiteet ovat sinänsä mielenkiintoisia, koska ne heijastelevat vastaajien mielikuvia, varsinkin jos vastaajien joukko on edustava, mitä tässä tapauksessa sopii epäillä. Mutta mielipiteet ovat mielipiteitä. Tulevien matkailututkimusta koskevien tutkimusten tulisi ulottua paljon laajemmalle kuin mitä tähän asti on tehty. Seuraavaksi tarkastellaankin sitä, miten matkailututkimusta koskeva korkeatasoinen tutkimus pitäisi tehdä.

Mitä on tehtävä?

1. Mari Ahonen teki raporttinsa eteen paljon töitä. Mutta siitä paistaa läpi tutkijan kokemattomuus. Hänellä ei ollut riittävästä kokemusta arvioida vastauksia. Niinpä tutkimusarvioinnin laatijaksi pitäisi valita henkilö, joka tuntee kenttää entuudestaan, tuntee tieteen pelisäännöt ja jolla on siis kokemusta, näkemystä ja rohkeutta tehdä tutkimusarviointi.
2. Lähtökohtana tulisi olla perusfaktojen kartoitus. Ensin pitäisi kartoittaa volyymit. Kuinka monta väitöskirjaa, opinnäytetyötä ja muuta julkaisua matkailun- ja vapaa-ajan tutkimuksen piiristä on ilmestynyt ja missä. MAVY:lläkin on näistä asioista rekisterejä. Kirjoitin mainitussa artikkelissani (Toivonen 2006a) myös näin: ”Silmiinpistävää on, että kummassakaan raportissa ei ole minkäänlaista sisällöllistä analyysia siitä, minkälaista matkailututkimusta Suomessa on tehty ja miten se suhtautuu kansainväliseen tutkimukseen.” Mitään tällaista ei ole viimeisessäkään raportissa. Artikkelissani tein vaatimattoman avauksen tähän suuntaan ja vertailin Jarkko Saarisen (2003) tekemän suomalaisten maantieteilijöiden matkailututkimusten aihepiirejä koskevan artikkelin tuloksia alan johtavien kansainvälisten lehtien aihepiireihin. Se, että edelleenkin ei ole tutkittu, mistä aihepiireistä todella on julkaistu, on anteeksiantamatonta, sillä onhan meillä hakukoneita kuten Google Scholar ja muut, jotka jo varsin hyvin kattavat matkailututkimustakin.
3. Mutta aihepiirit olisivat vain yksi sisällönanalyysin kohde. Olisi myös kysyttävä, mitä tieteenaloja matkailuun liittyvät tutkimukset ovat edustaneet? Entä, mikä on

kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten julkaisujen suhde. On aivan hämmästyttävää, että vaikka laadullisesta ja määrällisestä tutkimuksesta on monien tieteiden piirissä kovasti keskusteltu, niin matkailututkimuksen piirissä ei tietääkseni asiasta ole tehty mitään selvitystä. Tulisi myös selvittää, kuinka paljon meillä on tehty ajallisia pitkittäistutkimuksia. Entä missä määrin aineistot ovat olleet paikallisia, valtakunnallisia tai kansainvälisiä? Kansainväliset pitkittäisvertailut ovat olleet suomalaisessa matkailututkimuksessa hyvin harvinaisia. Kuitenkin monilla alueilla yhteiskuntatieteiden piirissä ne ovat voimakkaasti lisääntymässä.

4. Matkailututkimuksen piirissä on perinteisesti korostettu tieteidenvälisyyttä. MAVY:nkin papereissa on puhuttu ”aidosta poikkitieteellisyydestä”. (Mitä muuten on epäaito poikkitieteellisyys?). Missä määrin sitä todella on? Onko kuitenkin niin, että maantieteilijät liikkuvat vain maantieteen piirissä, historioitsijat vain historioitsijoiden piirissä, harvat kansantaloustieteilijät vain kansantaloustieteen parissa ja niin edelleen? Asiaa voisi tarkastella vaikkapa tutkimusten lähdeviiteanalyysin avulla (ks. Iivonen ym. 2009). Tämän asian tutkimus on työlästä, mutta se on kuitenkin helpottunut viime aikoina juuri esimerkiksi edellä mainitun Google Scholarin ansiosta.
5. Kysymys monitieteisyydestä liittyy myös reduktionismiin eli siihen missä määrin yhden tieteenalan teorioita käytetään toisella tieteenalalla. Tästä on tieteenfilosofian piirissä on 2000-luvulla keskusteltu paljon esimerkiksi *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä. Ilkka Pyysiäinen (2001) erottaa neljä reduktionismin tyyppiä eli teoreettisen, loogisen, kausaalisen ja ontologisen.

Ontologista reduktionismia on esimerkiksi se, että kaikkien toimintojemme taustalla on lopulta biologia eli puhutaan evoluutiobiologiasta. Kaiken selittämisen tulee siis ontologisen reduktionismin mukaan perustua yhteen tieteeseen. Ontologinen reduktionismi on kuitenkin aika kaukana empiirisen tutkimustyön arjesta. Esimerkiksi vaikka hyväksyisimme ontologisen reduktionismin, emme voi sen avulla vastata, miksi joku valitsee lomakohteekseen Sumatran, miksi joku toinen Savonlinnan.

Looginen reduktionismi taas viittaa esimerkiksi siihen, että jos meillä on esimerkiksi tilastollinen tieto siitä, miten jotkut taustamuuttujat selittävät tiettyä käyttäytymispiirrettä jossakin populaatiossa, niin tulosten voidaan loogisen reduktionismin mukaan katsoa pätevän jossakin toisessa populaatiossa. Teoreettista selitystä tai tietoa syy- ja seurausmekanismeista ei tarvita. Esimerkiksi jos yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa on saatu tulos, jonka mukaan yli 45-vuotiaat akateemiset naiset harrastavat eniten kulttuurimatkailua, ja tulos, jonka mukaan urheilua ja liikuntaa harrastavat eniten alle 30-vuotiaat miesopiskelijat, niin loogisen reduktionismin mukaan oletamme tulosten pätevän myös Suomessa.

Nuo ryhmät voidaan nimittää vielä raflaavasti esimerkiksi ”taidenarkomaneiksi” ja ”ulkoilmaramboiksi”. Itse asiassa kaupallisten konsulttien myynti-artikkeleita ovat tällaiset ryhmittelyt, jotka on usein tehty salaisilla mittareilla. Ongelma vaan on siinä, että tällaisilla muuttujilla ei alun perinkään ole voitu selittää kuin ehkä kymmenen prosenttia matkailukäyttäytymisen vaihtelusta, ja kun ne siirretään toisiin yhteyksiin selitysprosentit edelleen putoavat. Loogista

reduktionismia käytetään runsaasti kaupallisen konsultoinnin yhteydessä. Esimerkkinä tällaisesta olkoon kansainvälisen IPK-konsultointiryhmän sukupolviprojekti ("Generation Project"...).

Kausaalinen reduktionismi liittyy siihen, että oletetaan saman selitysmallin pätevän kaikkiin asioihin. Voimme esimerkiksi olettaa, että kaikki valinnat ovat millä tahansa inhimillisen käyttäytymisen alalla finaalisia eli pyrkimystä johonkin. Miksi esimerkiksi nuoret duunaripojat juovat Viron reissuilla päänsä täyteen Suomessa kalliita viskejä ja konjakkeja? Jos hyväksymme finalismin, niin selitämme asian niin, että he juovat siksi, että he haluavat osoittaa olevansa kerranakin jotain. Kalliita aineitahan herratkin juovat. Ongelma on vaan siinä, että toinen saattaa sanoa samasta asiasta, että se johtuu normipaineesta. Jos olet nuori ja duunari, sinun on juotava kuten muutkin, jos haluat olla porukoissa. Eli kausaaliset syyt saattavat vaihdella tilanteesta toiseen.

Teoreettinen reduktio on sitä, että yhdellä ja samalla teoreettisella lähestymistavalla yritetään selittää kaikki inhimillisen käyttäytymisen muodot. Yksi näistä lähestymistavoista on esimerkiksi alun perin kansantaloustieteestä tullut *rationaalisen valinnan* tai *toiminnan* teoria (RAT, rational action theory). Inhimillisen toiminnan päämäärä on RAT:in mukaan hyödyn maksimointi. Jotenkin tuntuu, että matkailututkimuksessa ajattelutapaa kuitenkin tätä ajattelutapaa vierastetaan ja pidetään karkeana, jopa vastenmielisenä.³

Joka tapauksessa pitäisi siis tutkia, missä määrin ja millaista reduktionismia matkailututkimuksessa esiintyy, jos poikkitieteellisyydestä puhutaan. Kiintoisaa olisi myös selvittää, missä määrin matkailututkimus on ollut emergenttiä, toisin sanoen missä määrin se on luonut omia teorioitaan, joita ei voi palauttaa minkään muun alan teorioihin.

6. Olisi jotenkin pystyttävä arvioimaan myös matkailututkimuksen tasoa. Yksi mahdollisuus olisi asiantuntijapaneeli. Matkailututkimusta ei perinteisesti ole arvostettu tieteellisesti kovin korkealle (ks. Hall & Page 1999). Matkailututkimushan on usein jo lähtökohdissaan liittyessään johonkin hankkeeseen jotenkin normatiivista tutkimusta, eli tutkimuksen tarkoitus voi olla esimerkiksi se, että jostakin hankkeesta tulee taloudellisesti kannattava. Sanotaan, että lääketieteenkin tarkoitus on ihmisten terveyden ylläpito ja parantaminen. Kuitenkin lääketieteellisen tutkimuksen ja matkailututkimuksen välillä on se ero, että lääketieteellisen tutkimuksen korkeatasoisuutta arvioidaan ei-normatiivisen perustutkimuksen perusteella. Mutta on esitetty myös muita kriteerejä. Esimerkiksi Norman Denzin ja Yvonna Lincoln toteavat tunnetussa kvalitatiivisen tutkimuksen käsikirjassaan

³Itse koin teoreettisen reduktionismin torjunnan seuraavasti. Yksi kulttuurisosiologian eniten keskustelluista teorioista on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut kaikkiruokaisuus-teesi. Se tarkoittaa, että yhteiskunnallinen eliitti ei ole snobistista. Toisin sanoen se ei harrasta vain korkeakulttuuria kuten oopperaa, klassista musiikkia ja niin edelleen, vaan eliitti on ennen kaikkea kaikkiruokaista (omnivorous) harrastaen esimerkiksi musiikista puheen ollen hyvin monia genrejä päinvastoin kuin yhteiskunnan alemmat kerrokset, joille esimerkiksi iskelmämusiikki riittää. Yritin soveltaa ideaa matkailukohteisiin kansainväliseen Greg Richardsin vetämän ATLAS-kulttuurimatkailuaineiston perusteella. Tarjosin artikkelia Gregin kehotuksesta Current Issues in Tourism -lehteen. Vastaus oli tyly kaikkiruokaisuusteeseihin viitaten: "...contents sociological jargon, not worth publishing".

(*Handbook of Qualitative Research* 2000, 873), että tutkimusta pitää arvioida siitä näkökulmasta, vahvistaako se feminististä, yhteisöllistä ja moraalista solidaarisuutta. Perinteiset tiedeorientoituneet tutkijat varmasti kauhistelevat tällaisia mielipiteitä, koska heidän mukaansa tieteen päämääränä on totuus, jota kuitenkin tuskin koskaan täysin saavutetaan. Mutta jotkut toiset taas pitävät Denzinin ja Lincolnin ajattelua oikeana. Heidän mukaansa tieteellisyys ja pyrkimys totuuteen on vain yksi diskurssi muiden joukossa, joka sitä paitsi loogisen argumentaation vaatimuksissaan on ikävä ja mielikuvitusta kahlitseva. Tällainen ajattelu voi viedä siihen, että on mahdoton vastata kysymykseen siitä, mikä erottaa tieteen arkiajattelusta?

7. Pitäisi tutkia matkailututkimuksen vaikuttavuutta. Puhutaan sisäisestä ja ulkoisesta vaikuttavuudesta. Tieteen sisäinen vaikuttavuus ilmenee muun muassa siten, että julkaisuun viitataan paljon. Tästä asiasta on matkailututkimuksen osalta kirjoittanut Jarkko Saarinen (2008). Ulkoinen vaikuttavuus on sitä, että elinkeinon kannalta keskeisissä instansseissa tutkimusta tunnetaan ja käytetään. Yleensä matkailututkimuksen piirissä on uskottu, että tutkimuksella on käytännön vaikutusta, kunhan vain elinkeino tutkimusta tuntee ja tutkijat tutkivat oikeita asioita. Tällainen asenne on aivan selvä esimerkiksi tässä käsitellyissä raporteissa. Mutta asiaa on erittäin vaikea tutkia. Yksi tapa lähestyä voisi olla se, että tutkittaisiin, miten erilaiset hankkeet, joihin on liittynyt laajasti tutkimusta ja ”tutkimusta”, ovat pystyneet luomaan pysyviä työpaikkoja. Niitähän hankepaperereissa aina luvataan. On selvää, että päätöksentekijät ja hankeammattilaiset suhtautuvat tällaisiin tutkimuksiin hyvin nihkeästi. Saattaisivathan tällaiset tutkimukset merkitä heidän toimilleen ankaraa kritiikkiä. Selvää on, että matkailututkimuksella ei voi siinä määrin vaikuttaa kuin mitä naivisti usein luullaan. Esimerkiksi nykyinen talouskriisi on Suomessakin vetänyt matkailijamäärät jyrkästi alaspäin. Ei tälle kehitykselle mikään tutkimus olisi mitään voinut.

Lopuksi

Edellä esitetyn perusteella on selvää, että lähestymistapojen, joilla matkailututkimusta arvioidaan, on oltava huomattavasti monipuolisempia kuin mitä noissa kolmessa edellä mainitussa raportissa on käytetty. Toki monipuolista matkailututkimuksen tutkimusta on jonkin verran tehty. Yksi tuoreimmista esimerkeistä on Auvo Kostiaisen (2008) suomalaisen matkailun historian tutkimusta käsittelevä artikkeli, jossa on muun muassa tarkasteltu niin tutkimuksen ajallista ja alueellista kohdentumista kuin metodologisten painotusten muutoksia. Mutta se siis koskee vain matkailun historian tutkimusta. Jos tuollaista yleistä monipuolista ja korkeatasoista tutkimusta lähdetäisiin toteuttamaan, olisi myös sovittava monesta muustakin asiasta kuin edellä mainituista. Olisi sovittava esimerkiksi, mitkä kaikki tutkimukset kuuluisivat arvioinnin piiriin. Esimerkiksi kuuluisiko virtuaalimatkailu, joka perinteisesti on ollut matkakirjojen lukemista mutta nykyisin paljon muuta, arvioinnin piiriin? Tekniikalla ja luonnontieteillä (muillakin kuin maantieteellä) on ollut varsin huomattava vaikutus matkailun kehitykseen. Missä määrin nämä tieteet tulisi lukea arvioinnin piiriin?

Mutta tietenkin täytyy myös kysyä sitä, pitäisikö taas ruveta tekemään uutta arviointia. Matkailututkimushan on melko pieni alue tieteen kokonaiskentässä. Ja kuitenkin matkailututkimuksesta on muutaman vuoden sisällä tehty jo kolme arviota. Äskettäin on myös UN WTO (United Nations World Tourism Organization) tarjoutunut tekemään hyvästä hinnasta arvion MAVY:sta ja positiivisessa tapauksessa antamaan MAVY:lle sertifikaatin toiminnastaan. Tätä kirjoittaessani en ole tietoinen siitä, miten asiaan MAVY:n piirissä on suhtauduttu. Oma käsitykseni on, että nyt aikaa saisi kulua joku tovi. Tutkijat keskittyisivät tutkimukseen eikä evaluaatioihin. Ja siten palattaisiin jonkun vuoden kuluttua asiaan.

Kirjallisuus

- Ahonen, M. (2006). Suomalainen matkailututkimus. Kartoitus Suomen matkailututkimuksen nykytilasta ja sen kehittämiseen liittyvistä näkemyksistä. MEK A:148.
- Denzin, N. K., & Y.S. Lincoln (toim.). (2000). Handbook of qualitative research, 2nd ed. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- ”Generation Project“ - A tourism forecast study about travel behavior in 2020. <http://www.ipkinternational.com/en/business-sectors/world-european-travel-monitor-data/travel-reports-products/> Haettu 21.9.2009.
- Hall, C.M & S.J. Page (1999). The Geography of Tourism: Environment, Place, and space. Routledge, London.
- Iivonen M., Nygrén, U., Valtari, A. & T. Heikkilä (2009). Library collections contribute to doctoral studies: citation analysis of dissertations in the field of economics and administration. Library Management 30: 3, 185–203.
- Kostiainen, A. (2008). Suomalaisen matkailun historian tutkimus. Matkailututkimus 4:1, 42–55.
- Kostiainen, A. (2006). Sähköpostiviesti 24.3.2006.
- Matkailualan verkostoyliopiston arviointiryhmän raportti (2005). Opetusministeriön muistio.
- MAVY Vuosiraportti (2008). Matkailualan verkostoyliopiston pro gradu –tutkielmat (liite).
- Paajanen M. & M. Laukkanen (2009). Matkailututkimuksen kehittäminen Suomessa. Perusselvitys matkailututkimuksen tilanteesta, sisällöstä ja kehittämistarpeesta Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 5/2009. Helsinki.
- Pyysiäinen I. (2001). Reduktio kielletty! Sortumisvaara! Uskontotieteen perinteet ja reduktionismi, Tieteessä tapahtuu. <http://www.tsv.fi/ttapaht/015/pyysiainen.htm>
- Saarinen, J (2003). Tourism and recreation as subjects of research in Finnish geographical journals. Tourism Geographies 5: 2, 220–227.
- Saarinen, J. (2008). Lisää kansainvälisyyttä ja laatua? Matkailun tutkimuksen ja sen arvioinnin ’uudet’ haasteet. Matkailututkimus 4: 2, 80–86.
- Toivonen, T. (2006a). Näissäkö se nyt on? Ajatuksia matkailututkimusta koskevien raporttien pohjalta Matkailututkimus 2: 1, 76–84.
- Toivonen, T. (2006b). Sähköpostiviesti 24.3.2006.